

ІСТОРІЯ ГЕОГРАФІЇ ТА ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 908. 91

Степан ІЩУК, Ярослав ЖУПАНСЬКИЙ,
Іван КОВАЛЬЧУК, Любомир ЦАРИК

НАУКОВИЙ ФАХОВИЙ ЧАСОПИС: СТАНОВЛЕННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ, ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ

Розвиток регіональних географічних центрів в Україні, який активізувався на початку 90-х років минулого століття з визнанням незалежності України, обумовив становлення низки нових фахових наукових видань. Формування наукових регіональних центрів одним із провідних завдань передбачало створення осередків видання наукової інформації для її популяризації, доступності науковій громаді, вчителю, студентській і учнівській молоді.

Географічний осередок Тернопілля на початку 90-х років був представлений двома кафедрами і трьома науковими лабораторіями географічного факультету та кафедрою розміщення продуктивних сил Тернопільської академії народного господарства, її філіалами у м. Чорткові, м. Бучачі, Кременецьким інститутом, Бережанським аграрним інститутом, Заліщицьким аграрним коледжем, методичним кабінетом географії обласного інституту підвищення кваліфікації вчителів, вчителями географії понад 900 загальноосвітніх шкіл, десятків професійно-технічних училищ тощо. Завдання поставлені перед географічною освітою і наукою у незалежній Україні вимагали поглибленого дослідження і вивчення географічних особливостей кожного регіону, області, адміністративного району. Не випадково у Тернопільському педагогічному університеті у 1992 році була створена перша у педагогічних навчальних закладах і третя у вузах України кафедра географії України, викладачами якої (Б.І. Заставецьким, О.В. Заставецькою, Б.Я. Федуніком) запропонована одна із перших навчальних програм з географії для загальноосвітньої школи, згідно якої курс географії України пропонувався читати впродовж двох навчальних років.

Весь блок українознавчих географічних дисциплін потребували їх змістовного наповнення. Власне тоді зароджується ідея проведення на базі географічного факультету міжвузівських науково-методичних семінарів, на яких обговорювались би ці питання. Такі семінари проводились з участю викладачів двох кафедр географії України: Чернівецького університету та Тернопільського педагогічного інституту.

У середині 90-х років минулого століття ВАК України та Міністерством освіти і науки України прийняте рішення про апробацію результатів кандидатських і докторських дисертацій на шпальтах наукових видань, що потребувало розширення існуючої мережі фахових наукових часописів. Технічна рада Тернопільського педагогічного університету на засіданні у 1997 році прийняла рішення про відродження наукового фахового видання вузу з його колишньою назвою „Наукові записки” з 8 серій, серед яких „Серія: географія”.

Постановою президії ВАК України від 11.09.1997 р. № 2/7 „Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: географія” затверджені як збірка наукових праць, в якій можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень [1]. У 1998 році був опублікований перший номер наукового часопису. До складу редакційної колегії наукового видання увійшли [2]:

- С.І. Іщук – доктор географічних наук, професор;
- Я.І. Жупанський – доктор географічних наук, професор;
- О.В. Заставецька – кандидат географічних наук, доцент;
- І.П. Ковальчук – доктор географічних наук, професор;
- Й.М. Свинко – кандидат геолого-мінералогічних наук, професор;

Л.П. Царик – кандидат географічних наук, доцент (головний редактор).

Науковцям було запропоновано наступні рубрики: історична географія та історія географії; фізична географія; економічна та соціальна географія; конструктивна географія та геоекологія; раціональне природокористування та охорона природи. Щороку з друку виходили дві збірки травневого та листопадового випусків.

У 1999 році було прийнято рішення про запрошення до співпраці у редакційній колегії часопису двох знаних в Україні науковців – доктора географічних наук, професора С.П. Позняка та доктора економічних наук, професора Б.М. Данилишина. З відкриттям у багатьох вузах спеціальності „Туризм”, з’явилась необхідність появи у часописі нової рубрики з географії туризму (2004). З 2006 року членом редакційної колегії збірки став доктор географічних наук, професор М.Я. Сивий.

Географія авторів публікацій наукового часопису зведена у декілька таблиць сухої статистики. Однак вона є свідченням того, що фахове видання є необхідним і користується попитом наукової громадськості України. За одинадцятилітній період функціонування часопису випущено 26 його номерів, з яких три номери є спецвипусками міжнародних наукових конференцій [2]. Всього у виданні опубліковано 924 статті науковцями усіх регіонів України. Авторами 60% статей є доктори наук, професори, кандидати наук, доценти, старші наукові співробітники, провідні спеціалісти наукових, науково-дослідних установ, навчальних закладів. Близько 40% публікації припадає на аспірантів, здобувачів, викладачів навчальних закладів, вчителів, магістрантів, студентів. Середньостатистичний випуск, з урахуванням трьох спеціальних видань конференцій, містить 37 наукових публікацій. Особливо виділяються за кількістю публікацій наукові збірки 2002, 2004, 2005 років, що пов’язано з проведенням на географічному факультеті ТНПУ міжнародних наукових форумів. Найчисельнішими є публікації на суспільно-географічну (34%), конструктивно-географічну (16%), природничо-географічну (15%) та природоохоронну (14%) тематики.

Таблиця 1.

Розподіл кількості публікацій за рубриками у „Наукових записках ТНПУ”

Рубрики	Роки	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Всього	Частка, %
Історія географії та історична географія		6	6	6	5	16	6	18	12	8	8	9	100	10,82
Фізична географія		13	11	8	12	18	12	31	12	6	12	9	138	14,93
Економічна та соціальна географія		36	27	29	20	29	24	40	51	16	21	20	303	32,80
Конструктивна географія та геоекологія		7	9	6	11	7	10	38	23	16	12	11	146	15,80
Раціональне природокористування та охорона природи		9	7	7	7	9	11	41	9	12	9	15	132	14,28
Туризм		-	-	-	-	-	-	12	6	10	7	11	46	4,98
Рубрики спецвипусків		-	-	-	-	18	-	20	21	-	-	-	59	6,38
Загальна кількість публікацій за роками		71	60	56	55	97	63	200	134	68	69	43	924	100

У матеріалах часописів представлені публікації таких провідних вчених як Л.Г. Руденка, О.І. Шаблія, П.Г. Шищенко, Я.Б. Олійника, С.М. Стойка, Я.І. Жупанського, М.Д. Пістуна, С.П. Позняка, О.М. Адаменка, С.І. Іщука, В.П. Палієнко, В.І. Нагірної, В.П. Руденка, Г.І. Денисика, І.П. Ковальчука, відомих українських науковців Я.О. Мольчака, В.А. Барановського, В.М. Петліна, Л.І. Зеленської, О.В. Заставецької, К.А. Немеця, Л.М. Немець, Х.В. Бурштинської, О.П. Ковальова, В.В. Корженевського, М.Ю. Костриці, А.Й. Швиденка, Й.М. Свинка, С.І. Кукурудзи, А.В. Мельника, Л.А. Волкової, І.М. Волошина, І.І. Назаренка, Д.І. Ковалишин, М.О. Клименка, В.В. Грубінка, В.М. Гуцуляка, В.О. Джамана,

Б.В. Кіндюка, А.І. Кривульченка, В.П. Круля, К.Й. Кілінської, М.Я. Сивого, Б.Я. Голояда, С.А. Лісовського, Ю.С. Ющенко, Я.О. Адаменка, Н.В. Муніч, І.М. Пушкара, М.П. Мальської, Л.П. Царика, М.М. Книш, Я.О. Мариняка, М.І. Кульбіді, а також зарубіжних вчених С. Яніка, Й. Партики, А. Дудіч-Фальновської та багатьох інших.

Необхідно відмітити серію публікацій Й.М. Свинка, присвячену невідомим широкому колу видатних вчених-географів, геологів, педагогів – Івану Теслі, Юліану Медвецькому, Миколі Мельнику, Юрію Полянському. Публікації І.Л. Дітчука на історико-географічну тематику завжди приваблюють своєю оригінальністю і не традиційністю. Фундаментальні праці з екологічної географії – нового напрямку еколого-географічних досліджень, - випущені з під пера П.Г. Шищенка, В.А. Барановського, Я.Б. Олійника є класичним взірцем наукових публікацій. У матеріалах збірок представлена низка оригінальних праць, як за вибором тематик, так і за постановкою завдань.

Особливим доробком наукового видання є публікації молодих вчених, майбутніх маститих науковців. В основному, це матеріали дисертаційних досліджень, які пройшли апробації на наукових конференціях різних рівнів і представлені за рекомендаціями наукових керівників у редакційну колегію часопису.

У фаховому виданні опубліковані матеріали трьох міжнародних наукових конференцій: з розвитку географічної освіти і науки на зламі тисячоліть (2002), формуванню і розвитку екологічної географії (2004) та регіональних суспільно-географічних досліджень (2005), які були проведені на географічному факультеті ТНПУ.

Вклад науковців географічних наукових центрів у розбудову Наукових записок ТДПУ та ТНПУ відображено на картосхемі рис. 1.

Рис. 1. Типологія регіональних наукових центрів за кількістю публікацій у наукових записках ТДПУ, ТНПУ

Проведена типологія за показником абсолютної кількості наукових публікацій у розрізі географічних центрів дала змогу виділити їх типологічний ряд. До групи наукових центрів з найвищою питомою вагою публікацій у Наукових записках віднесені: Тернопільський, Львівський та Чернівецький (35-60)%.

Другу типологічну групу складають: Київський, Волинський, Вінницький та Івано-Франківський наукові центри (15-35)%.

У третю типологічну групу увійшли Рівненський, Закарпатський, Дніпропетровський, Одеський, Кам'янець-Подільський та Луганський наукові географічні центри (5-15)%.

До четвертої типологічної групи із вагою публікацій (1-5)% входять Харківський, Ніжинський, Сумський, Кіровоградський, Мелітопольський, Кримський, Миколаївський та Полтавський наукові центри.

Наведені результати є свідченням того, що попри основний вклад регіональних наукових центрів Волині, Поділля, Прикарпаття і Буковини у формування матеріалів збірок наукового часопису, він визнаний географічною громадськістю України.

Офіційна розсилка журналу, а також його розповсюдження серед бібліотек вищих навчальних закладів, авторів публікацій сприяє популяризації матеріалів видання серед науковців, магістрантів і студентів вищих навчальних закладів, працівників науково-дослідних, природоохоронних установ.

Перспектива розвитку наукового видання вбачаємо у поєднанні традиційних видань з матеріалами спеціальних випусків, присвячених проведенню у регіоні міжнародних та всеукраїнських наукових форумів. Редакційна колегія вважає за доцільне розширити публікації наукових рецензій на важливі регіональні видання, з метою їх популяризації у географічному інформаційному просторі України

Наприкінці 90-х – початку 2000-х років відбулось становлення „Наукових записок ТНПУ. Серія: географія” як фахового наукового видання визнаного у широких колах географічної спільноти. Журнал відіграє важливу роль у популяризації новітніх географічних доробок, географічних знань серед наукових осередків і студентської молоді. У становленні видання особлива роль належить представникам регіональних географічних центрів освіти і науки, всім його авторам.

Література:

1. Бюлетень ВАК України. - К., 1997, № 1. – 92 с.
2. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. – Тернопіль, 1998. – №1. – 88 с.
3. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. – Тернопіль, 1998,1999,2000,2001,2002,2003. – №№1,2,3.
4. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. – Тернопіль, 2004,2005,2006,2007,2008. – №№1,2,3.

Summary:

S. Ishouc, Y. Zhupans`kyi, I. Kovalchyk, L. Tsaric. SCIENTIFIC PROFESSIONAL MAGAZINE: BECOMING AND VALUE FOR DEVELOPMENT OF GEOGRAPHICAL SCIENCE, POPULARIZATION OF GEOGRAPHICAL KNOWLEDGE'S.

Conducted analysis of subjects of publications and common amount of publications of collections „scientific messages” of TSPU and TNPU for period 1998-2008. Exposed features, exposed tendencies and features contribution of scientific geographical centers to development of scientific edition.

Надійшла 10.11.2008р.

УДК 911.3

Володимир ГРИЦЕВИЧ, Христина СЕНЬЧУК

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОЇ МЕРЕЖІ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Розвиток транспортних мереж загалом і залізничних мереж зокрема є глибоко закономірним процесом і зумовлений дією низки чинників та певними внутрішніми закономірностями. Дослідження транспортних мереж має на меті з'ясувати особливості територіальної організації населення та господарства регіону, оскільки транспортні зв'язки виникають залежно від розселення населення та видів його господарської діяльності, і самі ж активно впливають на подальші розвиток і розміщення виробництва та розселення. Значний